

Egy illegális lap és József Attila

A FRONT

MARKOVITS GYÖRGYI

„... Önmaga ellen követett el merényletet a kor, amely költőjét a büntető-törvények könyörtelen lokomotívja elé vetette” — írja Melléky Kornél, a költő védőügyvédje a *Szép Szó* 1938. évi, József Attila emlékezetére szánt számában. Négy perről emlékezik meg cikkében, s arra az önmaga által feltett kérdésre: mi az oka annak, hogy József Attila annyiszor került összeütközésbe a törvénnyel? — különös párhuzammal válaszol, a kor betegsége és a költő betegsége párhuzamával. „József Attila oly korban írt, melynek belső meghasonlottsága veszedelmesen emlékeztet a skizofrén beteg lelki világára”.

Négy perről számol be *Rejtő* István is:¹ „Valóban a Horthy-csztálybíróság négy ízben talált okot arra, hogy «előkotorja azt a kartotékot» és József Attilát felelősségre vonja. . .” Ugyancsak négy sajtóperről emlékezik meg a költő halálának huszadik évfordulóján a *Párttörténeti Közlemények*.²

E négy per ma már közismert. Háromban közülük verseiért vádolták. Az első a *Lázadó Krisztus* pere 1924-ben, majd a *Döntsé a tőkét, ne siránkozz*-kötetben megjelent *Szocialisták* című vers pere 1931-ben. 1933-ban a *Lebukott* miatt emeltek ellene vádat. A negyedik már nem vers-per: 1932-ben indul s 1935 elejére jut el a Kúriáig: a költő részt vett a *Sallai* Imre és *Fürst* Sándor kivégzése ellen indult mozgalomban, és úgy ítélik el, mint a statárium ellen tiltakozó röpirat fő szerzőjét.

József Attila életrajza alapján következtetni lehetett s lehet arra, hogy napvilágra kell még kerülniök újabb dokumentumoknak. Többek között a *Front* és a *Valóság* című folyóiratok ügyében, hiszen mindkettőt elkobozta a rendőrség. S valóban: 1960-ban megtaláltam a Fővárosi Levéltárban az első *Front*-dokumentumot, majd két év múlva a Párttörténeti Intézet Archivumában a másodikat.³

A *Front* első és egyetlen száma — bár évi tiszseri megjelentetését tervezték — 1931 decemberében jelent meg.

„A *Front* kinyomott oldalain még meg sem száradt a nyomdafesték, amikor detektívek jelentek meg a nyomdában és elkobozták a lapot. A szerkesztők alig félórával előbb távoztak el, vagy száz példányt hoztak el magukkal. Mi még a Japán-kávéházban elemeztük az új folyóiratot, tárgyaltuk jövő kilátásait, amikor voltaképpen már nem volt lap, az első szám kéziratai, kinyomott példányai, lepecsételve heverték a rendőrség politikai osztályán. A szerkesztő ellen vádat emeltek a hírhedt 1921. III. t. c. második bekezdésébe alapján, és nagyobb ügy csak azért nem lett belőle, mivel a nyomdász hajlandó volt igazolni, hogy lappéldányok

nem kerültek ki a nyomdából, így az inkriminált «büfenselekmény» nem történetelt meg” — írja Tamás Aladár.⁴

A folyóirat abban az időpontban született, amikor a kommunisták Magyarországi Pártjának nem volt legális irodalmi-kulturális folyóirata. A 100%-ot és a *Forrást* betiltották, a *Társadalmi Szemle* pedig elsősorban politikai, mozgalmi kérdésekkel foglalkozott.

„A *Társadalmi Szemle* elsősorban a munkásmozgalom elvi és elméleti kérdéseivel foglalkozott. . . Nem foglalkozott azonban a folyóirat a munkás kultúrmozgalom kérdéseivel, nem jelentek meg benne irodalmi közlemények. Mindezek miatt a párt úgy látta, hogy szükség van egy másik legális lapra is, amely kimerítően tudna foglalkozni mindazokkal a kérdésekkel, amelyek nem kaptak helyet a *Társadalmi Szemle*ben. Ezért határozta el a párt egy új folyóirat kiadását, amelynek szerkesztőjeül József Attilát jelölte ki. József Attila a megbízást örömmel és lelkesedéssel fogadta.”⁵

*

Még nem tisztázott kérdés, hogy ki volt a *Front* szerkesztője, pedig ez fontos lenne mind a párt és a költő kapcsolata, mind József Attila életének hűbb megismerése szempontjából. Így jelenleg elsősorban a mozgalom korabeli részvevőinek visszaemlékezéseire kell támaszkodnunk.

„Az új pártvezetés jóváhagyásával. . . József Attilát 1931 decemberében ott találjuk fontos illegális megbízatással a *Front*... szerkesztésénél...” — olvassuk Vértes György könyvében.⁶

„A közkeletű felfogás általában úgy állította be, hogy József Attilát 1931 második felében, vagy 1932 legelején zárták ki a pártból. Ez az időpont egybeesik avval, amikor a *Sírlós és Kalapács* cikke ismertté vált, és József Attila a *Front*tal kapcsolatos új pártmegbízata miatt addigi párttevékenységét lassanként megszüntette. A *Front* első és egyetlen számának elkobzása miatt ez utóbbi körülmény oka még párttagok körében sem válhatott ismertté. Annakra nem, hogy József Attila életével és költészetével foglalkozók közül, akivel csak az utóbbi időben beszéltem, egy sem hallott soha a *Front*ról.”⁷ — így Tamás Aladár.

„József Attila. . . egy ideig nem jött közénk — írja Vértes György —, nyilván ez volt az a: időszak, amikor Tamás Aladár a *Front* előkészületei miatt konspirációs okokból leállította egyéb munkáit.”⁸

„A szemináriumok vezetésének munkáját feladta már előzőleg, amikor arról volt szó, hogy a *Front* meg fog jelenni. A konspiráció szabályai nem engedték meg egyszerre a kétféle természetű munkát.”⁹

„Bizonyára összefüggött ez [hogy József Attila az „Új Művészet Szövetkezet-ben nem vezetett szemináriumot] a konspirációs okból történt visszavonulásával, amelyre a KMP vonalán Tamás Aladár a *Front* szerkesztése miatt utasította.”¹⁰

„Nemcsak az történt, amiről Tamás Aladár beszámolt: Sallai és Fürst nem csupán az 1931 decemberében megjelent *Front* című lap szerkesztésével bízták meg József Attilát. . .”

„A folyóirat megjelenésének előkészítési ideje alatt alaposan megbeszéltük József Attilával annak jellegét, tartalmát, megjelenési formáját. A 100% szerkesztőjének sorsán okulva, hosszas megfontolások és tárgyalások után úgy határoztunk, hogy József Attila nevét nem tesszük rá a lapra. A lapon csak a sajtótörvény által kötelezően előírt felelős kiadó és szerkesztő neve lesz rajta. Evvel a szereppel és feladattal Antal János* elvtársat bíztuk meg, aki egyben József Attila mellé került második szerkesztőnek.

Az új folyóirat előkészítési munkálataiból József Attila nemcsak azt látta és érezte, hogy elégtételt kap a párttól, hanem meggyőződött arról is, hogy milyen szeretettel és gondossággal törődik a párt személyi biztonságával. Erről nagyon gyakran beszéltünk.

A lap 1931 decemberében jelent meg. A címe *Front* volt. «A magyarországi munkáskultúrmozgalom helyzetéről» a két szerkesztővel együtt, hármasban hosszabb tanulmányt írtunk, amely a lap programot adó cikkeként jelent meg, aláírás nélkül. A tanulmány nagy terjedelme miatt csak a felét közölhettük. József Attila pedig a *Front* részére írta meg a «Munkások» című egyik legszebb, legigazibb, legforradalmibb versét. Nagy távlatú, programadó vers volt ez és igazából akkor értjük meg, ha tudjuk, hogy József Attilának mi volt a célja vele. A párt induló új lapjában mindent elakart e versen keresztül mondani, amit a párt ebben az időben a munkássággal közölni kívánt. A költemény, különösen annak utolsó szakasza erősen megragadta a munkások, a kommunisták szívét:

De elvtársaim! — ez az a munkásság,
mely osztályharcban vasba öltözött.
Kiállunk érte, mint a kémény: lássák!
És búvunk érte, mint az üldözött.
A történelem futószallagára
szerelve igyén készül a világ,
hol a munkásság majd a sötét gyárra
világítón kitűzi zászlaját.

...E versét sokan nem értették meg, kifogásolták, gúnyolták érte. De nem a 100% volt munkatársai, akikkel közösen hozták létre az új lapot, s akik együtt dolgoztak, izgultak és lelkesedtek József Attilával a közös ügy sikeréért.

Antal János a «Szocialista oktatásról» írt cikket (Horváth János néven), amelyben a szociáldemokrata párt 1931/32. évi oktatási programját leplezte le... Nagy Lajos szatírárt írt a lapba («Ha a puccs sikerült volna» címmel, az akkoriban leplezett Gyulai-Molnár puccskísérletről. Schönstein Sándor, Gereblyés László, Kozma József és a 100% több munkatársa írt még a lapba. Megjelent benne Illyés Gyulának «A hírlapíró» című verse»¹²

Gereblyés László másképp tudja. „Igaz — mondja —, hogy a *Front* szerkesztésére először József Attila kapta a megbízatást, de azután megváltozott a helyzet. Valami differencia volt egy József Attila által írt filozófiai jellegű cikk körül, így aztán Antal Jánost bízták meg a lap szerkesztésével.” Gereblyés túlzottnak és

méltatlannak találta ezt a döntést, ő akkor nagyon sajnálta, hogy nem Attila lett a szerkesztő. „Ha nem így történik — mondja —, talán másképp alakul sorsa, vagy fordítva, talán még rosszabb lett volna, hiszen az első számnál — 1931. december 17-én — lecsapott a lapra a politikai rendőrség.”¹³

Haraszi Sándor úgy emlékszik, hogy *József* Attila, mint szerkesztő, szóba sem került. Mindjárt *Antal* Jánost bízták meg a folyóirat szerkesztésével.¹⁴

Pákozdy Ferenc így nyilatkozik a kérdésről: „Bár ültem a *Front* megjelenésekor, de úgy tudom, hogy *Antal* János volt a lap szerkesztője.”¹⁵

Hasonlóképpen emlékszik vissza *Kodolányi* János is: a *Front* szerkesztésével *Antal* Jánost bízták meg a Kovács-kávéházban, az Oktogonnál, ahol hetenként összeült a párt illegális irodalmi csoportja. Emlékezete szerint *Madzsar* József vetette fel a lap gondolatát. A szépirodalmi rész irányítására őt, *Kodolányit* kérte fel, ekkor írta a két inkriminált cikket. „A költészeti résszel *Illyés* Gyula foglalkozott, ő fogadta el nagy örömmel és dicsérettel *József* Attila «Munkások» című versét. Bizonyos vagyok benne, hogy a vers itt jelent meg először, mert kéziratát én magam adtam át *Illyés* Gyulának, mint új verset.”¹⁶

Antal Helén így ír erről a kérdésről:

„Valószínűleg irodalmi, közírói tevékenységének tudható be, hogy 1931-ben pártmegbízatásból Bécsen keresztül Berlinbe megy *Komját* Aladárhoz, akivel részben az *Imprek*-ban kifejtett munkásságát beszélték meg, részben egy Magyarországon megjelenő folyóirat indítását, amelynek szerkesztésével őt bízta meg a párt.

Biztosan nem tudjuk, valószínűnek látszik, hogy az 1931. decemberében megjelent *Front* című lapról van szó, amelynek szerkesztője, kiadója *Antal* János volt.”

A szerkesztő személyére vonatkozólag tehát egyértelműen megfelelő, hitelesnek elfogadható, írásos dokumentumok nincsenek, vagy még nem kerültek elő-

*

A *Front* — bár csak egyetlen száma jelent meg — rendkívül jelentős mind munkásmozgalmi, mind pedig irodalomtörténeti szempontból. Ebben a kommunista folyóiratban jelent meg először *József* Attila *Munkások* című nagy forradalmi verse.¹⁷ S amint az a budapesti királyi büntetőtörvényszék irataiból illetve ítéletéből kiderül, a költő is szerepelt a perben, megidéztek és tanuvallomást kellett tennie. Az erre vonatkozó további dokumentumok még nem kerültek elő.

A *Front* lapjain a következő szerzők szerepelnek: *Antal* János, *Forgács* Antal, *Gereblyés* László, *Illyés* Gyula, *József* Attila, *Kodolányi* János, *Kozma* József, *Nagy* Lajos, *Palasovszky* Ödön, *Schönstein* Sándor, *Tamás* Aladár.

A lap tartalma a következő:

A magyarországi munkáskultúrmozgalom helyzete
Kodolányi János: Tüntetés
Dr. Sch[önstein] Sándor]: Egy liter anyatej: harminc pengő
A szakszervezeti ifjúság kiállítása
József Attila: Munkások
Pilniak, *Boris*: Életkép
Serényi Imre [*Kodolányi* János]: Költő a börtönben
Nyomorúság az életem (Szatmármegyei népdal)
Nagy Lajos: Ha a puccs sikerült volna

Horváth János [Antal János]: „Szocialista” oktatás avagy: a boldog jövő, vagy „szervezett munkás útja a tanonckodástól a szakszervezeti tisztségig”

Illyés Gyula: A hírlapíró

P.[alacsony] Ö. [dön]: Jó gyerekek parlamentje...

Gereblyés László: Mérgezett nyilak

Kozma József: Zene és ideológia

Fel szocialisták...

Sült galamb

Pártkongresszusi riport — a karzatról...

Mint a tartalomjegyzék is mutatja, a párt a *Frontot* olyan sajtóorgánumnak szánta, mely elsősorban a mozgalom kulturális problémáival foglalkozik. A lapban közölt három vers mindegyike élesen osztályharcos, ha ez más-más formában nyer is kifejezést. A cikkek — köztük a tartalomban fel nem sorolt kisebb közlemények, hírek is — nagy része munkáskultúrával, irodalommal, zenével foglalkozik.

Az utolsó oldalon olvasható felhívás világosan kifejti a lap tendenciáját: „Felkérjük olvasóinkat, írják meg tetszésük szerint való formában és terjedelemben, hogy milyen körülmények között, milyen személyes élmények és események hatása alatt ismerték föl, hogy a társadalom munkásokból és tőkésekből áll? Milyen élmény és gondolatsorozatokat át jutottak el oda, hogy osztályharc van, milyen utakon jutottak el a szocializmushoz?”

A vezércikk¹⁸ rövid történelmi áttekintést ad a munkáskultúrmozgalom fejlődéséről, a szociáldemokrácia és az ellenforradalom egyezkedéséről, a baloldali új útkereséseiről. A cikk végén „Folyt. köv.” áll, de a folytatást nem ismerjük, hiszen a *Frontnak* több száma nem jelenhetett meg.

Kodolányi János Tüntetés című írása kitűnő szatíra egy képzelt papi tüntetéséről. „Munkát, kenyeret követel a magyar püspöki kar legújabb pásztorlevele” — idézi az *Uj Nemzedéket*. A magyar osztálybíráóság el is értette az iróniát, amint ezt a per iratai tanúsítják.

Schönstein Sándor — nevét csak kezdőbetűkkel írták ki a lapban — az egyik hazai napilap szovjetellenes cikkéből kiindulva kitűnő dialektikával bizonyítja, hogy „az anyaság glóriája éppen azoknak az anyáknak a feje felett ragyog”, akik a Szovjetunióban a rászorulóknak anyatejet adnak. Ezzel szemben Horthyék Magyarországon sok szegény anya arra kényszerül, hogy saját gyermekét kiadja és másutt vállaljon dajkaságot. Ismerteti a pesti nagykörúti új vállalkozást, ahol egy liter anyatej, utcán át kimérve, harminc pengő: „íme, így fest az anyaság glóriája a polgári társadalomban.”

Boris *Pilnyak* cikke — mely előzőleg a new-yorki *Nation*ban jelent meg — friss, eleven képet rajzol a szovjet emberek alakulójáról, új életéről.

A folyóirat egyik legszebb írása — a versek mellett — *Kodolányi Jánosnak Serényi Imre* álnéven, *Költő a börtönben* című cikke. Mély líraisággal teltett harcoss tiltakozás *Pákozdy Ferenc* bebörtönzése ellen, aki a 100%-ban megjelent *Vers* című verséért félévi börtönbüntetést kapott.

„És megjelent még «Költő a börtönben» címmel egy Serényi Imre aláírású cikk a hathónapos börtönbüntetését töltő Pákozdy Ferencről... Emlékszem, maga József Attila volt az, aki erősködött, hogy írni kell a Pákozdy-ügyről. Hogy a Serényi név mögött ki rejtőzött, arra ma már nem emlékszem.”¹⁹ Tamás Aladár tehát nem emlékszik Kodolányi álnevére, de Vértess György sem, mint írja: „A *Frontban* Antal János (Horváth János néven) a szocialista oktatásról írt, amely-

ben a szociáldemokrata párt 1931—32. évi oktatási programját leplezte le. Nagy Lajos, Schönstein Sándor, Gereblyés László, Kozma József írt a lapban, megjelentek benne József Attila «Munkások» és Illyés Gyula «A hírlapíró» című verse, továbbá egy Serényi Imre aláírású cikk a börtönbüntetését töltő Pákozdy Ferencről.²⁰

„... Rab a költő! Rab, mert a szegényeké, a proletároké, az elnyomottaké. Rab, mert annak az osztálynak a hitéről, fájdmáról, reményeiről és harcáról dalol, amely sötét mélységekben nyomorog és várja az új világrendet. . . Gyermekekora óta éli a proletárcsaládok hányt-vetett, bizonytalan életét. Megtanulta, mi a bérmunka, mi a munkanélküliség, mi a sztrájk, mi a szegénység és elnyomatás. Az egyetemen az elsők közé tartozott s megtanulta, mi a polgári tudomány, mi az osztálytársadalom hivatalos pedagógiája, mi a polgári irodalom és kritika, mi a polgári esztétika. Otthagyta az egyetemet és elment napszámosnak egy építkezéshez. . . A költő rab. Rab, mint azok, akik idekint vannak, akár költők, akár munkások. A polgári társadalom ezzel elismerte, hogy a vers, a szó, az indulat: cselekvés. A proletariátus költőjével úgy bánt, ahogy a proletariátus cselekvő harcosával banni szokás. . . Pákozdy Ferenc börtöne körül végeláthatatlan sorban állnak a földművesek, napszámosok, kőművesek, vasasok, a kalapácsos és kaszás emberek, a kitzsízítottak, kizsákmányoltak s azok is, akik a toll hatalmával és erejével ostromolják az emberiség börtönkapuit itt Magyarországon és mindenütt a földgömbön. Pákozdy Ferencre gondolunk s tudjuk, a gondolkodás és írás szabadságát és erejét Magyarország szomorú földjén sem lehet paragrafusok bilincseivel megtörni s földöncsúszó udvari bohóccá nyomorítani a költőt.”

A következő cikk Nagy Lajos kitűnő satírája az akkoriban leleplezett *Gyulai—Molnár*-féle puccskísérletről. Az író éles vonásokkal vázolja a puccs sikerének elképzelhető következményeit az ellenforradalmi Magyarországon.

Ugyancsak satírikus élű *Antal* Jánosnak *Horváth* János álnévvel megjelent cikke, melyben a szociáldemokrata párt 1931—32. évi oktatási programját elemzi.

Palasovszky Ödön ironikusan festi le a hivatalos jótékonyági akciót, a „kincstári” álhumanizmust.

Ugyancsak satírikus ízű írás *Gereblyés* László *Mérgezett nyilak* című cikke is. Leleplezi az ellenforradalom könyvpropagandáját, szellemesen ismertetve a „Nyíl”-regények sorozat néhány darabját.

Mint látjuk, a satírák egymást követik a *Front* oldalain. Az aláírás nélküli *Sült galamb* című kitűnő írás alapötletét „Elvetemült éhes emberek leparittyázzák Budapest kedvenc galambjait”, az egyik esti lapban közölt hír adta.

A lap utolsó cikke a „Pártkongresszusi riport — a karzatról. . .” közvetlen, hiteles írás, mely reálisan érzékelteti a szociáldemokrata párt kongresszusának irányvonalát és hangulatát. Ironikusan állapítja meg, hogy az osztrák párt küldötte visszaélt a vendégjoggal: a fasizmus elleni harcról beszélt, de a baloldalt nem támadta. A cikk nyomán szinte látjuk és halljuk *Peyer* Károlyt, *Buchinger* Manót, *Mónus* Illést. Jól érzékelteti az ellenzéki munkásság és az ifjúmunkások elégedetlenségét a pártvezetéssel szemben.

Nem érdektelen talán a lap kisebb közleményeinek megemlítése sem. Jellegét ezek még jobban aláhúzzák. A *Könyvet a gyermekeknek* című cikkből megtudjuk, hogy a Szovjetunióban 1920-ban 647 ezer példányban adtak ki ifjúsági könyveket, 1930-ban pedig már 15 659 ezer példányban. — Egy másik kis cikk ismertetést közöl *Alex Wedding Ede und Unku* című, 1933-ban Berlinben a

Malik Verlag kiadásában megjelent regényéről. A horthysta cenzura még ugyanez évben kitiltotta könyvet a postai szállításból. „A szabadság és demokrácia országa” című hír közli Robert Parsons amerikai író letartóztatását. Az ok: antológiát állított össze különböző népek és korok forradalmi költészetéből — Euripidésztől Heinéig. Az író védelmére bizottság alakult, élén Upton Sinclairrel. A folyóiratszemle a Bartha Miklós Társaság *Fiatal Magyarország* című új lapjával foglalkozik. — A rövid cikkek között több éles hangon támadja a szociáldemokráciát.

Sajnos, a per tárgyalására vonatkozó részletesebb dokumentumok — amint már említettem — ez ideig még nem kerültek elő. Így a védelem részleteit sem ismerjük. Vértés György úgy emlékszik, hogy a *Front* perében Domokos József volt a védő:

„Amikor Tamás Aladár írását a *Front*-ról olvastam, emlékezetembe idéződött, hogy én is tudok a *Front* megjelenéséről. Sőt arra is emlékszem, hogy közvetlenül a bírósági fellebbezési tárgyalás előtt találkoztam a védőügyvéddel (nyilván dr. Domokos Józseffel), aki kétségbesetten mesélte, hogy a *Front* cikkei miatti sajtóperekben sikerült felmentést elérnie azon a címen, hogy a folyóirat nem kerülhetett terjesztésre, közvetlenül az újabb bírósági tárgyalás előtt azonban kezébe a *Sarló és Kalapács*-nak az a száma, amelyben cikk számol be a *Front* megjelenéséről. Tépte a hajtát, mert mi lesz akkor, ha az ügyész a tárgyaláson a védelem fejére olvassa a *Sarló és Kalapács* cikkét. Kiszámította nekem, hogy a *Sarló és Kalapács* jóvoltából 20—25 év börtön lóg a levegőben. A *Sarló és Kalapács* 1932. júliusi²¹ IV. évf. 6. számáról volt szó, amelyben Gergely Sándor „Magyarországi lapszemlé”-t írt...²²

Domokos József azonban a pert csak hallomásból ismeri. A védő — amint ezt a B. XI. 1710/1933. számú, 1933. február 11-i keltezésű budapesti királyi büntetőtörvényszéki Jegyzőkönyv tanúsítja — az 1945-ben meghalt Tímár Miklós ügyvéd volt.

Idézzük — kommentár nélkül — a *Sarló és Kalapács* cikkét:

„Két új folyóiratot hozott a posta. Az egyik a „Front”, a másik címe „Szabadon”. Érdekesek, bátrak és jószándékúak. És éppen mert jóindulattal közelítenek az osztályharcos munkásmozgalom küzdelmei felé — bíráljuk meg jóindulattal, támogató szándékkal a két lapot, amely ha sok hiányosságát eltünteteti és sok zavarát kijavítja, értékes munkát végezhet a magyarországi intelligencia körében.

„Front” címmel 1931. végén folyóirat jelent meg. Első számával már be is fejezte pályáját. A rendőrség elkobozta és betiltotta. Nyolc sajtópert indított a munkatársak ellen. A lap vezércikke: „A magyarországi munkáskultúr-mozgalom helyzete” címen beszámolólt ír arról, hogy a szocdemek hogyan szerelték át a munkáskultúrát is a polgári gondolat terjesztőjévé és, hogy az osztályharcos munkáskultúr-mozgalom az utolsó öt évben hogyan harcolt benn a szocdem szervezetekben a széles tömegekre támaszkodva. És a munkáskultúra öntudatosító hatásával hogyan vitte át ezeket a tömegeket az osztályharcos munkásmozgalom gazdasági és politikai frontjára. A szervezeteket a szociáldemokrácia rendőri segédlettel szétverte, a szocdem pártból munkások százaít zárták ki és ma a szocdem munkás kultúr-szervek polgári tánc-torna-énektanárok toborzóhelye. A beszámoló folytatása elmaradt a lap betiltásával. Kodolányi novellát írt egy munkanélküli tüntetésről — amelyet püspökök vezetnek és amelybe rendőrök beelőnek. A novella ilyen beállítása kissé meglepő. „A halászok testvérei és utódai ők”... mondja az írás utolsó sora. A püspököknek a tömeg élére kellene állni és szükség esetén életüket kockára tenni az elnyomottakért... Ez Kodolányi novellájának az alap gondolata. Kéne?... Nem is nagyon kéne... Mint írás — a novella nagyon jó, de Kodolányi rossz utakon halad. Dr. Schönstein Sándor mocskos szovjetellenes rágalomra világít rá jó cikkel. József Attila „Munkások” cím alatt írt jó verset. Borisz Pálnyak „Életkép” című írása a kapitalizmus néhai rabmillióinak átfarmálódott mai öntudatos proletáréletét rajzolja meg érdekes rokonszenvező kézzel.

Nagy Lajos kroit írt az őszi Vannay puccsról. Horváth János a szocdemek „szocialista”

oktatásáról cikkezik, felvázolván ezta munkásöntudatot fertőző igyekvést, amellyel a magyarországi szociálfasiszta — minden, csápjuk közé került munkásban elorsvasztja osztálya harc-céljait. Kis éles szemle számol be a „Független Magyarország” folyóiratról, annak szociálfasiszta szerepéről és vezetőjének dr. Fábian Dánielnek gyáva, dilettáns, de tudatos munkásellenes működéséről. *Illyés Gyula* kitűnő verset írt a polgári társadalom legundorítóbb virágáról: az újságíróról. *Gereblyés László* a „Nyíl”-ről, tízfílleres regénykiadványairól ír, bemutatván ennek a vállalkozásnak aljas, munkásellenes beállítottságát. *Kozma József* zeneelméleti cikket írt és nagy riport számol be a szocdemek őszi országos kongresszusáról.

Változatos, szép és bátor a folyóirat, csak a változatok húrján még néhány más ütem is elfért volna — néhány jól megírt, de fölös cikk helyén. *Hiányzik a lapból az aktualitás*. Ez a lap 1929-ben is megjelenhetett volna, de evvel a tartalommal akkor is időszerűtlenül a levegőben lógott volna. *Borzalmas új világháború fenyegeti a dolgozókat, rendszeres provokáció folyik a Szovjetunió ellenes intervenció érdekében* — s ezekről a kérdésekről sornyí sincs a lapban. A munkanélküliség problémája fel sincs vetve a folyóiratban. A munkásság politikai és gazdasági harcainak a kérdése — mondjuk, a lap kulturális jellegének megóvása érdekében, kultúr vonalra átszerelve — fel sincs vetve. A „Front” így csak „kultúrát” játszik! Mennyiben különbözik akkor a lap a szociálfasiszta sajtó- és kultúrtermékeitől, ha a „Front” csinálói ugyancsak a levegőben lógva szocdemek hibáiba esnek, *vagyis akarva-nem akarva elleplezik, amit a szocdemek tudatosan csinálnak, a munkásosztály legaktuálisabb problémáit*. Hogy hova fejlődött volna a lap, ha be nem tiltják — nem érdemes jóslásokba bocsátkozni. Ez az egy szám — jószándékú, de az osztályharcos munkásmozgalom harcain kívülálló rokonszenvező gárda jóindulatú negatívumait olvassuk ki csupán a hasábközből. Ez a szemlélet tisztán kibontakozik a „Költő a börtönben” c. cikkből. (Pákozdy Ferenc bebörtönzéséről van szó), amelyben az író azt mondja: „Pákozdy Ferenc a legjobb, legszelidebb, legigazabb fiú: rab, rab a gyilkosok és tolvajok között”... Hát így nem lehet! Pákozdy nemcsak a gyilkosok és tolvajok között rab — ez ellen a megállapítás ellen ő maga tiltakozna — a magyar börtönökben sokszáz proletárharcos sinylődik Pákozdyval együtt... Aki ezt nem tudja — a cikkíró ügylészik erről nem vett tudomást — még mindig csudálkozva néz a burzsoáziára, hogy: furcsa dolog kérem, hogyan lehet ilyen becsületes elvtársat becsukni! Magyarországon is, mint mindenütt a világon, tudják az elvtársak, hogy az osztályharc következetes vállalása börtönt jelent! Ahol tehát nemcsak gyilkosok és tolvajok ülnék!...”

A *periratok* minden jelentősebb cikkel részletesen foglalkoznak. Érdekes azonban, hogy a versek közül sem *József Attila Munkások*, sem *Illyés Gyula A hírlapíró* című versét²³ nem inkriminálják, ellenben a vádirat eléggé részletesen elemzi a *Nyomorúság az életem* című szatmármegyei népdalt. Mindenesetre annyit tudunk, hogy *József Attilát* a királyi ügyészség mint terhelt tanut, beidézte a *Front*-per tárgyalására.

A budapesti királyi ügyészség vádirata²⁴ 1932. február 16-án készült el, két hónappal a folyóirat megjelenése és elkobzása után. A vádirat 11 oldal terjedelmű. Első vádlottként *Kodolányi János* szerepel benne osztály elleni izgatás büntette és bűntevő feldicsérésének vétsége címén. A második vádlott *Antal János*, mint kiadó, akit szintén osztály elleni izgatás büntettével, továbbá az 1921. III. törvény cikk 5. paragrafusának 1. bekezdésébe ütköző, az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló izgatás vétsége címén vádolnak. A vádirat részletesen elemzi a cikkeket. Néhány részlet a vádiratból:

„Kodolányi János «Tüntetés» felirat alatt közzétett cikkben a kivételes hatalom fennállásának ideje alatt a többi társadalmi osztályt papiosztály elleni gyűlöletre izgatta...”

Antal János ugyanezen lapban «Nyomorúság az életem» továbbá «Jó gyerekek parlamentje...» végül «A sült galamb» feliratok alatt közzétett cikkeken a kivételes hatalom fennállásának ideje alatt a munkás illetve a vagyontalan osztályhoz tartozókat a vagyonos osztály elleni gyűlöletre izgatta, és az «Egy liter anyatej: harminc pengő», továbbá «Boris Pilniak: Életképek», végül «Mérgezett nyilak» feliratok alatt közzétett cikkek tartalmával az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatása és különösen a munkásosztály kizárólagos uralmának erőszakos úton létesítésére izgatott...”

11651 száma.

a budapesti kir. ügyészségtől.

1931 k. d.

Széleskörű vizsgálatok, Magyarországi Püspökség

A Budapesti kir. ügyészség Budapesti ügyésze dr. Kellner és Kis Törökvis nyomdájában előállított «Front» című lap 1931. évi december hó 17. napján kiadott 1931. december jelzésű számban «Tüntetés!» - «Egy liter anyatej harminc pengő.» - «Életkép.» - «Költő a börtönben.» - «Nyomorúság az életem.» - «Jó gyerekek parlamentje.» - «Mérgezett nyilak.» - «Sült galamb.» - cím alatt megjelent közlemények tartalma által elkövetett a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző és az 1917. évi LXIII. t. c. 19. §-a szerint minősülő osztály elleni igazgatás büntette és az 1931. évi III. t. c. 3. §-ának 1. bekezdésébe ütköző igazgatás vétsége a Btk. 174. §-ában ütköző felkeltés vétsége miatt a nyomozást a Bp. 84. §-a alapján

FŐNYOMOS
1931. X. 23.

A vádirat ezután hosszasan idéz a *Tüntetés*-ből, majd a *Költő a börtönben* című cikkből, és a sorban a többi inkriminált cikkből. Az „Indokok”-at már szó szerint idézzük:

„A vizsgálat adataival bizonyíthatóan mutatkozó tényállás szerint Budapesten a dr. Kellner és Kis Törökvis nyomdájában előállított «Front» című nem időszaki lap 1931. év decemberben kiadott 1. számában «Tüntetés», «Költő a börtönben», «Nyomorúság az életem», «Jó gyerekek parlamentje», «Sült galamb», «Egy liter anyatej: harminc pengő», Boris Pilniak: «Életkép» és végül «Mérgezett nyilak» felirat alatt 8 hírlapi közlemény jelent meg.

A «Tüntetés» feliratú közlemény a magyar püspöki kar azon pásztorleveléből indul ki, amely munkát és kenyeret követel, s úgy jellemzi a magyar főpapságot, mint amely egy munkanélküliek csapata élén tűntet. A tűntető felvonulást a rendőrség karhatalommal oszlatja széjjel, ami közben a főpapok éppúgy, mint a tűntetők többi része, meg is sérülnek. A közlemény tehát kétségbevonja a főpapságnak a hitélet terén irányító és teremtő munkáját, s olyan téren, s olyan helyzetben állítja elő, amely alkalmas ellene más osztályokban a gyűlölet felkeltésére.

A «Költő a börtönben» feliratú közlemény Pákozdy Ferenczel foglalkozik, akit a kir. törvényszék B. XI. 5604/1930. számú ítéletével igazgatás büntette miatt hat hónapi börtönre ítél, s abból az alkalomból, hogy ezen büntetés megkezdésére a gyűjtőfogházba vount, őt és cselekményét feldicséri és nyilvánosan kitünteti.

A «Nyomorúság az életem» feliratú közlemény a nyomorúságban élő embert, aki katona és mégis zsoldját fizeti, aki a gátat készíti és mégis vámot is fizet, szembeállítja azzal, aki csak a lábát lógatja és mégis zsíros a falatja.

A «Jó gyerekek parlamentje...» feliratú közlemény lekicsinylése annak az adománygyűjtési tevékenységnek, amelyet a munkanélküliek számára rendeztek. Kigúnyolja az adakozás mérvét és szembeállítja az adomány mértékét azzal a helyzettel, amelyben a tehető osztály él.

A «Sült galamb» feliratú közlemény a munkanélküli éhes embereknek a helyzetét parodizálja, akit álmában is a legnagyobb nyomorúság rémképei üldöznek, s akit rendőrkékre adnak azért, mert éhségében egy galambot szabad téren le mer ütni.

Mindhárom cikk egész egyetemes tartalma kiszínezése a nyomornak és szembeállítás a jómóddal, s ebből folyólag alkalmas arra, hogy a vagyontalan osztályban a vagyonos osztállyal szemben a gyűlölet érzését felkeltsék.

Az «Egy liter anyatej: harminc pengő» és a «Boris Pilniak: Életkép» feliratú közlemény a szovjet állami és társadalmi életnek megnyilvánulásait értékelik, s magasztalják.

A «Mérgezett nyilak» című közlemény tartalma pedig hadüzenet azoknak a sajtótermékeknek, amelyekben a szovjet gyűlölet és a munkásizony érzik, amelyek ennek dacára a forradalmi írónak, a proletárok felvilágosítására irányuló munkáját igyekeznek megakadályozni.

Mindhárom közlemény egyetemes tartalma alkalmas az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos úton való felforgatására és különösen a munkásosztály kizárólagos uralmának erőszakos úton létesítésére irányuló szenvedély felkeltésére.

A közlemények tartalma tehát az indítványozott bűncselekmények tényálladékanak a megállapítására alkalmasok.

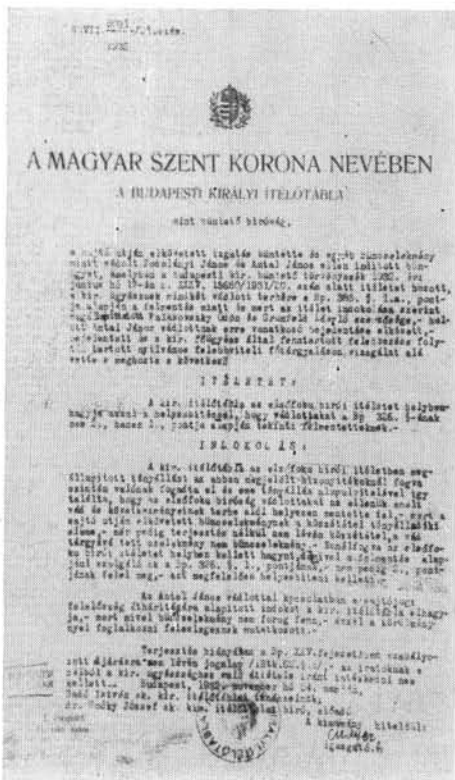
Kodolányi János beismerésével bizonyítható, hogy a «Tüntetés» és «Költő a börtönben» feliratú közleményeket ő írta és bejegyezésével tették közzé. Az ő, valamint Antal János vallomása szerint ugyanis az utóbbi közlemény alá írt Serényi Imre álnév, s a Kodolányi János neve helyett íratott. Ezen cikkek tartalmáért tehát Kodolányi János az 1914. évi XIV. tc. 33.§-a értelmében, mint szerző tartozik sajtójogi felelősséggel.

Antal János terhelt a «Nyomorúság az életben», «Jó gyerekek parlamentje», «Sült galamb», «Egy liter anyatej: harminc pengő», Boris Pilniak: «Életkép» feliratú közlemények szerzőjét, illetve legutóbb jelzett közlemény fordítóját megnevezni nem tudta. A cikkek alá írt P. Ö., dr. Sch., végül a Párizsban levő Palasovszky Ödön nevű egyén kiléte a vizsgálat során sem volt megállapítható. A «Mérgezett nyilak» feliratú közlemény alá írt Gereblyés László a vizsgálat során feltehetően nem volt. Antal János személyét illetőleg adatokat szolgáltatni nem tudott, s így ismeretlen. Mindezek alapján a most felsorolt közleményekért a lapon kiadóként megjelölt Antal János az 1914. évi XIV. tc. 34.§-a értelmében mint kiadó sajtójogi felelősséggel tartozik.

Az eljárás tárgyát képező *Front* című lap előállított példányainak a száma az eljárás során pontosan megállapítható nem volt. Az a körülmény, hogy a lapból 3000 példány állítottatott volna elő, nyomdakönyvbe bevezetéssel sem nyert igazolást, de különben is megcáfolást nyert azzal a ténnyel, hogy a nyomdában 2889 példány, Földes Józsefnél pedig 250 példány foglaltatott le, ami együttvéve a 3000 példányt meghaladja, s annak bizonyítéka, hogy a termelt lappéldányok egyrésze már ellenőrizetlenül forgalomba hozatott, s a köteles példány bemutatása is ennek a bizonyítéka.

1932. június 17-én kelt az elsőfokú bíróság ítélete, mely a vádlottakat felmentette, mivel:

„A budapesti királyi büntetőtörvényszék vizsgálóbírája 1931. évi december hó 17. napján kelt B. 15650/1931—2. számú végzésével elrendelte a *Front* című lap előzetes

lefoglalását, a m. kir. államrendőrség budapesti főkapitánysága ezt a Kellner-féle Törekvés nyomdában, részben pedig Földes Ignác könyvkötő műhelyében foganatosította és az összes példányokat a terjesztés megkezdése előtt lefoglalta.

Ezt a tényállást a kir. törvényszék a vádlottaknak a főtárgyaláson, továbbá Palasovszky Ölon, Gereblyés László, József Attila és Székely Béla terhelteknek a vizsgálóbíró előtt tett vallomása, a vádbeli sajtóterméknek a főtárgyaláson történt fölolvasása és az ugyanott fölolvasott rendőrségi lefoglalási jegyzőkönyv alapján állapította meg.

Minden sajtó bűncselekmény gondolatközlést foglalván magában, a bűncselekmény csak akkor valósul meg, ha az illető sajtótermékben jelentkező és a büntetőtörvények alá eső tartalom a nyilvánosságnak már átadatott, azaz a terjesztés már megkezdett. Mivel pedig a fentiek szerint a vádbavett sajtótermék összes példányait még a terjesztés megkezdése előtt hatósági intézkedéssel lefoglalták, a vádlottak terhére a vád tárgyát tevő bűncselekmények nem állapíthatók meg....”

A budapesti királyi ítéletábra 1932. november 24-i ítéletében jóváhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét.

1933. február 1-én *Baróthy* Pál, a királyi ügyészség elnöke indítványt küldött a királyi büntetőtörvényszéknek²⁵, s indítványozta, hogy a lap bárhol feltalálható példányainak elkobzása és megsemmisítése ítéletileg mondassék ki. A február 11-i főtárgyalás jegyzőkönyve tanúsítja az ítélet kihirdetését, amit a felek, *Antal* János, *Kellner* László tudomásul vettek s így az jogerőssé vált.

Jegyzetek

1. *Rejtő* István: József Attila perei. = *Irodalomtörténet* 1952. 3—4. sz. 455—464. 1.
2. *Hajlú* Tibor — *Rákosi* Sándor: József Attila versei a bíróság előtt. = *Párttörténeti Közlemények* 1958. 1. sz. 190—214. 1.
3. Ezen a helyen egyben köszönetet mondok a Párttörténeti Intézet munkatársainak, *Forgách* Sándornénak és *Próger* Miklósnak a kutatómunkámhoz nyújtott szíves és értékes segítségért. A *Front* eddigi tudomásom szerint egyetlen hazai példányának filmjét megkaptam jóvoltukból, s így módom nyílt megismerkedni a periratok után magával a folyóirattal.
4. *Tamás* Aladár: József Attila a munkásmozgalomban. = *József Attila Emlékkönyv* Bp. 1957. Szépirodalmi Könyvkiadó. Szerk. *Szabolcsi* Miklós. 305—306. 1.
5. *Tamás* Aladár i. m. 303—304. 1.
6. *Vértes* György: *József Attila és az illegális Kommunista Párt*. Bp. 1964. Magvető 34. 1.
7. *Tamás* Aladár i. m. 307. 1.
8. *Vértes* György i. m. 28—29. 1.
9. *Tamás* Aladár i. m. 306. 1.
10. *Vértes* György i. m. 30. 1.
11. *Vértes* György i. m. 46. 1.
12. *Tamás* Aladár i. m. 304—305. 1.
13. *Gereblyés* László szóbeli közlése
14. *Haraszt* Sándor szóbeli közlése
15. *Pákozdy* Ferenc szóbeli közlése
16. *Kodolányi* János szóbeli közlése
17. *József Attila Összes Művei II. kötet. Versek 1929—1937*. Bp. Akadémiai Kiadó 1955. 389—390. 1.
A kötet a *Munkások* c. vers első megjelenési helyeként a *Szabadon* című folyóirat 1932. januári számát jelöli meg, azonos szöveggel.
18. „...*Tamás* Aladár (József Attila a mozgalomban. *Csillag* 1955. szeptember, 567. 1.) szerint a *Front* című, egyszer megjelent kommunista folyóiratban József Attila, *Antal* János és *Tamás* Aladár együttesen írták „A magyarországi munkáskultúrmozgalom helyzete” című cikket. A cikk szövegének vizsgálata azonban nem teszi valószínűvé ezt az állítást; nem találtunk benne József Attila stílusára valló fordulatokat, kifejezéseket;

a József Attiláról szóló irodalom sem említi más helyütt...” — *József Attila Összes Művei III. kötet. Cikkek, tanulmányok, vázlatok.* Bp. 1958. Akadémiai Kiadó. 283. l. Sajtó alá rendezte Szabolcsi Miklós.

19. *Tamás Aladár* i. m. 305. l.
20. *Vértes György* i. m. 34. l. Mellesleg szeretném felhívni itt a figyelmet arra, hogy erősen szükségesnek mutatkozik a munkásmozgalom álnév-anyagának feldolgozása. A *Gulyás-féle* lexikon sajnos nem tér ki ezekre a vonatkozásokra.
21. Pontosabban: *Sarló és Kalapács* 1932. június
22. *Vértes György* i. m. 35. l.
23. *Illyés Gyula* megjelent kötetekben ez a vers nem szerepel.
24. Fővárosi Levéltár Főügyészégi iratok, 1931. VII. 3—301.
25. Párttörténeti Intézet Archivuma B 1710—1933.

La revue «Front» et le poète Attila József

Gy. MARKOVITS

La revue *Front*, organe du Parti communiste illégal, n'a pu paraître qu'en un seul numéro, imprimé au mois de décembre 1931. L'impulsion donnant naissance au bulletin consistait à faire entendre la voix des hommes progressistes sur les problèmes des mouvements culturels des ouvriers et de propager la littérature d'avant-garde.

L'identification du rédacteur du *Front* reste une tâche à résoudre. Le bulletin même porte le nom de *János Antal* comme rédacteur et, en fait, plusieurs des contemporains attestent qu'il le fut dans la réalité. D'autres sont pourtant d'avis que le Parti a confié la rédaction à *Attila József* pour réparer l'offense que ce poète méconnu et mal apprécié avait dû essuyer. Dans l'article présent, le problème de l'identification du rédacteur est posé, mais, faute de documents à l'aide desquels il aurait pu être résolu, il est resté en suspens.

Bien que, comme nous l'avons dit, il n'ait paru qu'un seul numéro de la revue, l'importance de celui-ci n'en est pas moins grande au point de vue du mouvement ouvrier, ainsi que de l'histoire littéraire. C'est ici qu'a vu la première fois le jour le beau poème révolutionnaire *Munkások* (Ouvriers) d'*Attila József* et que nous retrouvons le nom de *Gyula Illyés*, *László Gereblyés*, *János Kodolányi*, *József Kozma*, *Lajos Nagy*, *Ödön Palasovszky* et de *Sándor Schönstein*.

En effet, le seul fascicule paru du *Front* fut confisqué par la police sur-le-champ dans l'imprimerie. *János Antal* a été mis en accusation en tant qu'élément de bouleversement pour avoir excité contre la sûreté de l'État et contre la classe possédante. Cette dernière accusation fut étendue à *János Kodolányi* aussi. Selon les actes de procédure, *Attila József*, cité comme témoin, était venu à la barre lui aussi comme «prévenu».

Après de longs mois pénibles et des avanies, l'accusé fut enfin acquitté: l'imprimeur démontra que les tirages du bulletin n'ont pas été mis en circulation, par conséquent, le «délit» n'avait pas été commis.